

Lentävä hollantilainen Stuttgartissa

Teksti: Jack Leo

Kirjoittaessani tätä olen asunut Tübingenissä kolme kuukautta, ja sinä aikana olen ehtinyt käydä neljä kertaa Stuttgartin valtionoopperassa. Itse talo on vallan miellyttävä, vanha-aikainen oopperatalo, jossa on erinomainen akustiikka. Kaikki neljä näkemääni ooppera-ohjausta edustivat Saksassa vallitsevaa “Regietheater”-tyyliä, jossa ohjaajan näkemys teoksesta on tärkein tekijä, monesti libretton tai jopa musiikin kustannuksella.

Lentävä hollantilainen oli ensimmäinen Wagner-kokemukseni Stuttgartissa. Ohjaus oli espanjalaisen **Calixto Bieiton**, joka on viime vuosina saanut runsaasti huomiota epätavallisilla ohjauksillaan. Hänen ylitiömodernit, dekonstruktivistiset ja ylilyövät ohjauksensa ovat saaneet pääosin ankaraa kritiikkiä, mutta tästä huolimatta (tai ehkä juuri tästä johtuen) hän on kysytty oopperaohjaaja: tällä hetkellä Stuttgartissa pyörii peräti kolme hänen ohjaamaansa teosta, ja hänen ohjauksiaan voi nähdä lukuisissa muissakin Euroopan oopperataloissa. Olin aiemmin nähnyt vain yhden Bieiton ohjauksen, nimittäin *Don Giovanni*n Englannin kansallisoopperassa 2000-luvun alkupuolella. Tämä oli yksiselitteisesti surkein ikinä näkemäni ooppera-ohjaus, jopa kamalampi kuin Suomen kansallisoopperan nykyistä produktiota edeltänyt *Taikahuilu*. Tästä onnettomasta ja täysin mauttomasta ohjauksesta ei ollut mitään edes lievästi positiivista sanottavaa. Tuulipuvussa heilunut *Don Giovanni* viskoi kaljatölkkejä ympäri lavaa, lauloi serenadinsa puhelimeen ja paistoi juhlaillalliseksi kananmunia trangialla. Pitää vain ihmetellä mitä

oopperan (pääosin huumehurmiossa pyörivät) naiset hänessä muka näkivät.

Ymmärrettävästi olin siis hieman huolissani siitä, minkälaiseen käsittelyyn Wagnerin teos joutuisi. *Hollantilaisessa* lopputulos oli onneksi parempi kuin tuo täysin kelvoton *Don Giovanni*, kohdin jopa viihdyttävä, mutta kokonaisuutena melkoinen sekasotku. Bieitolla on selvästi hyviä ideoita, ja hänellä on ilmeisesti kyky saada laulajat omistautumaan ohjauksensa kyseenalaisempiinkin puoliin. Valitettavasti kaikki hyvät ideat laimenivat huonojen ideoiden vuohon – Bieito kuuluu niihin ohjaajiin, jotka eivät usko siihen, että musiikki yksin voisi kannattaa joitakin kohtauksia, vaan näyttämöllä täytyy koko ajan olla (turhaa) tapahtumaa.

Ooppera alkoi itse asiassa varsin vakuuttavasti. Alkusoiton aikana näyttämön edessä oli läpikuultava esirippu. Takavalaistuksen avulla nähtiin silhuettikuvina, kuinka Senta joutui toistuvasti perheväkivallan kohteeksi. Hän kirjoittikin “Rette mich” (pelasta minut) esirippuun moneen otteeseen alkusoiton loppua kohden. Tämä oli vallan lupaava alku, ja ehdottomasti Bieiton paras idea. Pahoinpidelty Senta kehittää siis mielikuvitushahmon paetakseen ankaraa todellisuuttaan.

Valitettavasti esiripun noustessa tilanne meni huonompaan suuntaan. Näyttämö oli kuin ankea hiekkaranta laskuveden aikaan lätäköineen ja tihkusateineen, mikä oli sinänsä vallan sopivaa. Valitettavasti vetä tihkui koko oopperan ajan, ja hiljaisemmissä kohtauksissa jatkuva ropina alkoi hieman häiritä. Daland (tai oikeammin Donald tässä versiossa) miehistöineen, jotka ovat il-

meisesti ylityöllistettyjä bisnesmiehiä, saapuvat kumiveneellä paikalle. Tähän liittyi ohjauksen toinen alituisen häiritsevää sivutekijä, kun näyttämön takaseinälle projisoitiin iskulauseita, jotka voisivat olla suoraan konsulttiefirman järjestämiltä henkilöstön motivointipäiviltä. Hollantilaiseksi paljastuu yksi kumiveneessä istuvista herroista, lähellä burn-outia oleva liikemies siis. “Die Frist ist um” tarkoitti tässä yhteyksessä epäilemättä umpeutuvaa takarajaa... Monologinsa päätteeksi Hollantilainen yrittää itsemurhaa kaatamalla bensiiniä päällensä, mutta ei tietenkään onnistu aikeessaan. Tämä pieni-
muotoinen liikemaaailman kritiikki oli Bieiton parempia ideoita, ja konsepti olisi saatanut toimiakin jossain määrin, jos hän olisi malttanut keskittyä vain tähän aspektiin. Mutta perämiehen laulun aikana ilmaantuvat kabareetytöt ja bordelli tekivät koko kohtauksesta absurdin, jolloin Hollantilaisen tuska ei välittynyt, eikä edes kohtauksen sisäinen logiikka ollut johdonmukaista.

Toisen kohtauksen alku oli jälleen niitä onnistuneempia hetkiä. Kylän naisväki ovat kaikki sievoisia, blondattuja edustusrouvia pukeutuneina 60-luvun tyyliin. Kehruulaulun aikana rouvat esittelivät jääkaappiansa (kullakin omansa) sisältöä erittäin huvittavan koreografian mukaan. Senta, kamaline vaaleine peruuukkeineen, ei sovi joukkoon lainkaan vaan yrittää paeta tästä ahdistavasta ympäristöstä mielikuvituksensa avulla (Hollantilaisen kuvaa, josta puhutaan niin paljon, ei tietenkään ole). Hän viskaakin balladin lopuksi peruukkinsa pois. Georg (Erik), verkkaripukeinen tyhjäntoimittaja, kohtelee Sentaa väkivaltaisesti. Tämän ohella hän kaa-

Kuva: Sebastian Hoppe

taa ympärillä olevia jääkaappeja – harrastus, johon myös muut hahmot vuorollaan osallistuvat. Donald saapuu, aluksi ilman Hollantilaisista. Hän on humalassa, ja myös hän on väkivaltainen Sentaan kohden ja pakottaa tämän laittamaan peruukkinsa takaisin päähänsä. Tämä Sentaan kohtaama väkivalta ja sorto oli ehdottomasti ohjauksen paras oivallus – ikävää vain, että Bieito ei jaksanut kunnolla viedä tätä ajatusta loppuun asti, vaan tyytyi siihen, että Donald perämiehineen kaatavat taas pari jääkaappia ja jättävät Sentaan kaksin Hollantilaisen kanssa, joka jostain syystä riisuu yläkehonsa paljaaksi dueton aikana. Dueton loppua kohden Senta ja Hollantilainen alkoivat viihteellään itseään ja toisiaan veitsellä. Ehkä tämä kuvasi Sentaan äärimmäistä psykologista hätää, mutta tämän merkitys jäi melko epäselväksi.

Merimiesten kuoro oli taas pääosin onnistunut ohjauksellisesti. Koko joukko oli heti alkuunsa reilussa humalassa, ja kabareetytöt bordelleineen (jonka päällä perämies istui) olivat jälleen maisemissa. Hollantilaisen miehistön keskeyttäessä merimiesten laulun koko näyttämö sortui kaaokseen kuorolaisien säntäillessä ympäriinsä kauhunsekaisin tuntein, yksi jopa ilkosillaan. Kuorolaiset tosin jäivät näyttämölle kun Senta ja Hollantilainen tulivat kumiveneeseensä paikalle. Georg saapui kantaen kirvestä, ja odotinkin että hän tappaisi Sentaan sillä oopperan lopuksi. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan Georg hortoili pitkin näyttämöä kirveensä kera Sentaan vaipussa Hollantilaisen (edelleen yläosattomana) kanssa tietokone-monitorin viereen. Samalla kumivene nousi ilmaan kantaen mukanaan ilmeisesti kuollutta bisnesmiestä, joka oli sidottu veneeseen siten, että asento toi mieleen ristiinnaulitun. Tätä loppua en lainkaan ymmärtänyt, ja Sentaan ja Hollantilaisen kohtalo olisi minusta pitänyt kuvata vahvemmin.

Stuttgartissa esitettiin Hollantilaisen aivan ensimmäinen versio, jonka Wagner oli sijoittanut Heinrich Heinen tavoin Skotlannin rannikolle. Tästä siis johtuvat hieman tavallisesta poikkeavat nimet Donald ja Ge-

org. Tämä seikka myös kyseenalaistaa Wagnerin oman kertomuksensa siitä, kuinka hän “keksi” oopperan aiheen pakomatalla Riihkasta myrskyn pauhatessa Norjan rannikon tuntumassa. Mutta Wagnerhan tunnetusti väritti oopperoidensa syntyvaiheita. Musiikillisesti merkittävimmät erot myöhempiin versioihin nähden ovat alkusoiton ja koko oopperan loppu, joista puuttuu Wagnerin myöhemmin lisäämä pelastusmotiivi. Loppu ei kuitenkaan ole aivan samanlainen kuin Dresdenin versiossa (jonka voi kuulla mm. Otto Klempererin levytyksessä sekä Harry Kupferin ohjaamassa kuuluisassa versiossa Bayreuthista), jossa Wagner päättää oopperan synkän draamattisesti. Tässä alkuperäisversiossa loppu on tavanomaisempi. Muutoin en huomannut suuria eroja, joskin Wagner teki myöhemmin pieniä muutoksia orkestraatioon sekä laululinjoihin. Teos esitettiin Wagnerin toiveiden mukaisesti tauotta, mikä korosti Wagnerin oppipoikamaisesta rakenteen tajua säveltäjänuransa tässä vaiheessa. Hollantilaisessa kohtaukset ovat lähes poikkeuksetta liian pitkiä musiikilliseen sisältönsä nähden.

Musiikillisesti ilta oli hyvää keskitasoa. Mitään erityisen loistavaa ei ollut tarjolla, mutta ohjauksesta huolimatta laulajat tekivät pääosin vähintään tyydyttävää työtä. Illan parasta antia oli Timo Handshuhn energinen ja taitava johtaminen. Erityisen syvällinen tulkinta ei ollut kyseessä, mutta sellaista ei ohjauksen takia voisi odottaakaan. Kohtaukset kuitenkin etenivät luontevasti, ja niin herkemmat hetket, kuten Hollantilaisen ja Sentaan duetto, kuin ponnekkaammat kohtaukset, kuten merimiesten juhla, saivat oikeanlaisen käsittelyn. Stuttgartin valtionoopperan orkesteri soitti erinomaisesti, ja kuoro teki – kohdin ohjauksesta huolimatta – vakuuttavaa työtä.

Illan molemmat bassot, Yalun Zhang (Hollantilainen) sekä Attila Jun (Donald), olivat lähinnä luotettavia. Molemmat tarjosivat varsin suoraviivaiset tulkinnat, ja epäilemättä ohjauksen eksentrisyys sekä laulajien hieman auttava saksan kielen taito vaikutti-

vat siihen, että tulkinnat jäivät pinnallisiksi. Jun tosin vaikutti aariassaan erityisen häijyltä kohdellessaan Sentaan kaltoin. Zhang puolestaan selvisi kunnialla Hollantilaisen roolista, vaikka ylärekisterissä olisi saanut olla metallisempi sointi. Illan laulajista vaikuttavin oli Barbara Schneider-Hofstetter Sentaan. Hänen äänensä ei ollut aluksi kunnolla auki, mutta balladissa hän pääsi kunnolla vauhtiin. Schneider-Hofstetterin draamallinen sopraano soi parhaimmillaan kauniisti ja kiinteästi, ja hän selvisi pääosin hyvin Sentaan äänellisistä haasteista. Loppua kohden hän joutui puristamaan muutaman korkean nuotin, ja pari muuta jäi hieman roikkumaan, mutta kaiken kaikkiaan ihailtava suoritus. Hän oli myös näyttämöllisesti vakuuttava, ja ohjaus, joka poikkeuksellisesti Sentaan kohdalla oli perusteltu vaikkei aina järkevä, teki Sentaan lähes koskettavan hahmon. Mutta vain lähes. Trine Øien oli kelvollinen Mary. Sen sijaan tenorit eivät vakuuttaneet. Torsten Hoffmann oli pieniääninen perämies, jolla oli selviä vaikeuksia laulunsa korkeiden nuottien kanssa. Frank van Akenilla oli oikeanlaista sankarillista sointia äänessään, mutta hän tyytyi mylvimään suurimman osan Georgin musiikista, joka edellyttää pitkälti bel canto -laulua. Aitoa legatolinjaa ei ollut laisinkaan, pelkästään deklamoivaa ja usein pakotettua laulua, mikä on kaukana ihanteellisesta tässä musiikissa.

Ensikosketus Wagneriin Stuttgartin valtionoopperassa ei siis ollut kovinkaan positiivinen kokemus. Jos Bieiton älyvapaa ohjaustyylillä unohdetaan hetkeksi, Stuttgartin Hollantilaisessa ihailtavia puolia olivat vain kuoro- ja orkesteriosuudet sekä Schneider-Hofstetterin vahvasti tulkitsema Senta. Muuten esitys oli korkeintaan keskitasoa, ja kun tähän lisätään kammottava näyttämöllepano, lopputulos oli lähinnä pettymys.

Kuva: Sebastian Hoppe